

Koulutusreformin ulottuvuudet

Venäjä on yhä koulutuksen suurvalta tarkasteltaessa ylemmän asteen koulutuksen saavien määrää. Siellä on yli 7 miljoonaa opiskelijaa, yli 1100 yliopistoa ja tutkimusinstituuttia. Opiskelijamäärä on kaksinkertaistunut 1990-lukuun verrattuna, mutta toisaalta opetushenkilökunnan kasvu on ollut vain 60 %, mikä näkyy sekä hyvässä että pahassa lähes kaksinkertaistuneena tutkintojen määränä. 2011 ylemmän asteen tutkinnon suorittaneita oli jo 22 438. Suosituimmat alat vuosien 1995 ja 2011 välillä olivat niin sanotut sosiaalista prestiisiä antavat humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset tutkinnot. Kun 1995 suoritettiin 871 taloustieteen tutkintoa, niin 2011 niitä annettiin jo 3930. Vastaavasti oikeustieteen tutkintoja suoritettiin yli nelinkertainen määrä, 1195 ja valtiotieteiden tutkintoja 410, yli kuusi kertaa enemmän kuin 2011.

Kun tutkinnoissa on panostettu pelkästään määriin eikä opetushenkilökuntaa samassa suhteessa kasvateta, koulutuksen taso on laskenut. Opetus- ja kulttuuriministeriön tekemän selvityksen mukaan noin 20 % korkeinta opetusta antavista laitoksista on heikkotasoisia. Johtopäätöksensä on ollut heikoimmin pärjävien lakkauttaminen tai yhdistäminen menestyneisiin yliopistoihin ja laitoksiin.

Koulutustason arvioidaan alentuneen erityisesti voimakkaasti osuuttaan kasvattaneissa yksityisissä, maksullisissa oppilaitoksissa. Niiden osuus korkeinta opetusta antavista laitoksista on noin 40 %, ja niissä opiskelee noin 17 % opiskelijoista. Selvityksen mukaan perinteiset valtion yliopistot pärjäsivät kuitenkin yksityisiä selvästi

paremmin. Tämä ei tietenkään vielä kerro koko totuutta kentästä ja tiedämme hyvin, että myös suomalaisten yliopistojen kanssa laajasti yhteistyötä tekevä Pietarin Eurooppalainen yliopisto kuuluu Venäjän huippuyliopistojen joukkoon.

Oma erikoinen syynsä opiskelijamäärien kasvuun yksityisissä yliopistoissa ja maksullisilla paikoilla valtion yliopistoissa on se, että yliopisto-opiskelijat vapautetaan kammatusta asepalveluksesta. Tämä selittää myös sitä, miksi miespuolisten opiskelijoiden määrä on Venäjällä suhteellisen suuri. Asepalveluksen välttäminen on luonut alan ”kaupalliset markkinat”, joiden toimijoina ovat yliopistojen lisäksi ainakin terveystodistuksia kirjoittavat lääkärit ja kutsuntalautakuntien upseerit.

Pääministeri Medvedev vaati hiljattain toimenpiteitä laajalti rehottavaa ja jo kauan tiedossa ollutta tutkintojen ja opinnäytteiden ostamista ja myyntiä vastaan. Ongelman syvyyttä kuvaa se, että Moskovassa valtion pedagogisen yliopiston väitökset hyväksyvässä neuvostossa paljastui laaja plagiointiskandaali, ja johto joutui jättämään paikkansa. Lähes samaan aikaan valtion koulutuksen laatua valvova ylin akkreditointikomissio joutui myrskyn silmään. Sen puheenjohtaja pidätettiin syytettynä noin 8,8 miljoonan euron kavaltamisesta Moskovan rakennusprojekteihin liittyen.

Julkisuudessa on aiheellisesti esitetty, että tiedetyn laajuista plagioitujen, olemattomiin lähteisiin perustuvien ja muiden kirjoittamien opinnäytteiden laajamittainen hyväksyminen ei ole voinut tapahtua ilman, että yliopistojen ja

laitosten henkilökunta on siinä yleisesti mukana. Muuten ei olisi mahdollista, että sadat duuman edustajat, liikemiehet ja valtion ylimmät virkamiehet ovat voineet vaativan työnsä ohessa kirjoittaa tohtorin väitöskirjan. Osaselitys tutkintokauppaan on yliopistojen sääliittävän pienet palkat, keskimäärin vajaa 500 euroa kuussa. Siksi ei ole yllättävää, että houkutus hankkia erilaisia lisäansioita on suuri.

Ilman todellista koulutusreformia Venäjä ei kuitenkaan saavuta tavoitteitaan yhteiskunnan ja talouden modernisoimiseksi. Ammattitaitoisesta ja moderniin tuotantoon sopivasta työvoimasta on monin paikoin pula. Työn tuottavuus alittaa moninkertaisesti eurooppalaisen tason sekä tästä että vanhentuneesta tuotantoteknologiasta johtuen.

Ongelmat eivät ratkea vain opetusohjelmia ja moraalaa parantamalla, vaikka sekin on välttämätöntä. Venäjä käytti 2011 koulutukseen 4,7 % BKT vähemmän kuin Euroopan maat keskimäärin ja vähemmän myös kuin usein verokkimaana käytetty Brasilia. Tosin myös Suomessa on nähty vastaavia lukuja 2007 ja 2008 lamavuosina.

Koulutuksella on aina kaksi yhteiskunnallista perustehtävää: tarjota nuorille ammatillinen pätevyys työmarkkinoille ja sosiaalista heidät yhteiskuntaan sen arvojen ja normien omaksumisen kautta. Myös tässä jälkimmäisessä mielessä Venäjän koulutuslaitos on elänyt Neuvostoliitossa aloitetusta perestroikasta ja Stalinin rikosten julkisesta paljastamisesta asti jatkuvassa murroksessa. Neuvostoliiton romahdettua, ja osittain yhä edelleenkin, uutta Venäjää pyritään rakentamaan hakemalla ”normaalin kehityksen” mallia ajasta ennen 1917. Kun venäläisiä ryhdyttiin kouluttamaan irti neuvostoyhteiskunnasta, ei ollut yleisesti hyväksyttyä konseptia siitä, mikälaista yhteiskuntaa tulisi ryhtyä rakentamaan sen tilalle. Kilpailevia ideoita on ollut useita: eurooppalainen Venäjä, Venäjä imperiaalisena valtiona, euraasialainen Venäjä, kansallisvaltio Venäjä ja omaa erityistietään seuraava Venäjä.

Jeltsin julisti intelligentsijalle kilpailun Venäjän idean löytämiseksi, mikä osoittautui yli-voimaiseksi tehtäväksi. Kadonneen sosialismin

tilalle ei löytynyt aatetta myöskään 90-luvun rosvokapitalismiksi luonnehditusta ”länsimaisen demokratian” mallista. Virallisesti sekulaarina ja moniuskonnollisena valtiona myöskään ortodoksiselle kirkolle ei sopinut antaa liian keskeistä roolia.

Kun Putin menetti kolmannen presidenttikautensa valintaprosessin aikana kansan valtaenemistön jakamattoman kannatuksen, katosi myös yksi keskeinen Venäjää melko laajasti yhdistänyt kansallinen toimija näyttämöltä. Putiniin henkilöitynyt vahva ja taloudellisen menestyksen kansalaisilleen takaava valtio osoittautui eurokriisin ja valtapuolueen korruptoituneisuuden myötä illuusioksi. Putin putosi puoluepolitiikan yläpuolella olevan ”maan isän” asemasta tavalliseksi valtaa ja omaa etuaan tavoittelevaksi puoluepukariksi.

Tämä on kasvattanut entisestään tarvetta löytää arvoja, jotka yhdistäisivät Venäjää kansallisesti. Patriotismi eli nationalismi on siihen melko luonnollinen vastaus, mutta ongelmana on silti löytää sen rakentamiseksi sopivat, laajasti kansaa yhdistävät symbolit ja tulkinnat. Suuri isänmaallinen sota on ollut tähän asti yksi harvoista kansakuntaa yhdistävistä symboleista, mutta viime vuosina sekin on joutunut yhä avoimemmin erilaisten tulkintojen kohteeksi.

Tässä prosessissa ortodoksisista kirkosta on tullut astetta vahvemmin yhteiskunnallisen normiston luoja. Se on näkynyt sekä kirkon saamana näkyvämpänä ja virallisempänä roolina patrioottisessa kasvatuksessa että kirkon johdon poliittisina kannanottoina ja esiintymisenä rinnan presidentin kanssa.

Helsingissä 13.3.2013

Markku Kangaspuro